5. Rebrova, O. O. (2023). Prohrama psykholohichnoho suprovodu batkiv ditei rannoho viku z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Psychological support program for parents of young children with special educational needs]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Psykholohiia, 32(3)*, 136–142. [in Ukrainian].

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

УДК 159.922.76-053.4/.5-056.26]-044.332

Олексій Кіргізов,
аспірант І року навчання
e-mail: eaguolik@gmail.com
https://orcid.org/0009-0007-8617-2768

Oleksii Kirgizov,
PhD student

Андрій Пех,
аспірант ІІ року навчання
e-mail:andrepekh@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-1333-0278

Andriy Pekh,
Postgraduate student

Леся Прохоренко,
доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПНУкраїни
e-mail: lesya-prohor@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-5037-0550

Lesia Prokhorenko,
Doctor of Psychology Sciences, professor,
Corresponding Member in the National Academy of
Educational Sciences of Ukraine

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, вул. Берлінського, 9, м. Київ, Україна, 04060

Mykola Yarmachenko Institute of Special
Pedagogy and Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
9 M. BerlinskySt, Kyiv, 04060, Ukraine

АРТ- ТА МЕДІАТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ АДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

ART AND MEDIA TECHNOLOGIES IN SHAPING ADAPTIVE BEHAVIOR IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Анотація. У статті проаналізовано психокорекційний потенціал інтерактивних технологій, зокрема арт-терапевтичних засобів і сучасних медіатехнологій, у подоланні дезадаптивної поведінки дітей з особливими освітніми потребами. Теоретично обґрунтовано, що трансформація сучасного освітнього простору потребує нових підходів до психолого-педагогічного супроводу учнів, особливо тих, хто має розлад дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ). В умовах соціальних викликів спостерігається зростання кількості дітей із порушеннями саморегуляції, поведінковими розладами, труднощами концентрації та емоційною нестабільністю, що актуалізує потребу у впровадженні інноваційних психокорекційних стратегій.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування можливостей арт-терапії та медіатехнологій як інструментів формування адаптивної поведінки у дітей і підлітків з особливими освітніми потребами, зокрема з РДУГ. Акцент зроблено на інтеграції художньо-терапевтичних методів (малювання, казкотерапії, музикотерапії, театротерапії) із цифровими ресурсами: інтерактивними іграми, відеозворотним зв’язком, мультимедійними платформами та мобільними додатками.

Результати дослідження підтвердили, що традиційні педагогічні підходи, орієнтовані переважно на вербальне навчання, дисциплінарний контроль та стандартизовані освітні методики, виявляються недостатньо ефективними для формування стійких моделей адаптивної поведінки у дітей з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ). Такі підходи часто не враховують

нейропсихологічні особливості цих дітей, їхню потребу у візуальній підтримці, сенсорній стимуляції, частому зворотному зв'язку та гнучких формах подання матеріалу. У цьому контексті інтерактивні технології, поєднані з арт-терапевтичними методами, виявляються значно ефективнішими, оскільки вони створюють динамічне, креативне, безпечне середовище, в якому дитина має змогу вільно самовиражатися, експериментувати з поведінковими моделями, емоційно розвантажуватися та отримувати позитивне підкріплення за соціально прийнятні реакції. Використання цифрових ігор, мультимедійних тренажерів, відеозворотного зв'язку та художніх технік сприяє розвитку ключових компонентів емоційного інтелекту (розпізнаванню, вираженню, регуляції емоцій), покращенню здатності до самоконтролю, підвищенню навичок комунікації, а також мотивації до навчальної діяльності. Інтеграція таких засобів в освітній та терапевтичний процес дає змогу реалізовувати індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її потреби, темп розвитку та зону найближчого розвитку. Зроблено висновок про доцільність комплексного використання арт- і медіатехнологій у психолого-педагогічному супроводі дітей з РДУГ як ефективного інструменту їхньої соціокультурної адаптації, інтеграції у шкільне середовище та поступового формування внутрішньої мотивації до конструктивної поведінки в інклюзивному освітньому просторі.

Ключові слова: спеціальна психологія, інтерактивні методи, адаптація, соціалізація, комунікація, РДУГ, порушення поведінки, психокорекція.

Abstract. The article analyzes the psychocorrective potential of interactive technologies, particularly art therapy tools and modern media technologies, in addressing maladaptive behavior in children with special educational needs. It is theoretically substantiated that the transformation of the modern educational environment requires new approaches to the psychological and pedagogical support of students, especially those diagnosed with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). Under conditions of social challenges, the number of children experiencing difficulties with self-regulation, behavioral disorders, attention deficits, and emotional instability is increasing, highlighting the urgent need for innovative psychocorrective strategies.

The purpose of this study is to provide a theoretical rationale for the use of art therapy and media technologies as tools for developing adaptive behavior in children and adolescents with special educational needs, particularly those with ADHD. Special attention is given to the integration of art-based methods (such as drawing, storytelling therapy, music therapy, and drama therapy) with digital resources including interactive games, video feedback, multimedia platforms, and mobile applications.

The research findings confirm that traditional pedagogical approaches—focused primarily on verbal instruction, disciplinary control, and standardized teaching methods—are insufficiently

effective for shaping stable models of adaptive behavior in children with special needs. These approaches often overlook the neuropsychological characteristics of such children, including their need for visual support, sensory stimulation, frequent feedback, and flexible learning formats. In contrast, interactive technologies combined with art therapy methods prove significantly more effective, as they foster a dynamic, creative, and safe environment where children can express themselves freely, experiment with behavioral models, experience emotional relief, and receive positive reinforcement for socially acceptable behavior. The use of digital games, multimedia tools, video modeling, and artistic techniques promotes the development of key components of emotional intelligence (recognition, expression, and regulation of emotions), improves self-regulation and communication skills, and enhances motivation for learning. Integrating such tools into educational and therapeutic processes enables the implementation of an individualized approach, taking into account each child's developmental needs, learning pace, and zone of proximal development. The study concludes that the comprehensive use of art and media technologies in the psychological and pedagogical support of children with ADHD is an effective means of fostering their sociocultural adaptation, school integration, and the gradual development of intrinsic motivation for constructive behavior in inclusive educational settings.

Key words: special psychology, interactive methods, adaptation, socialization, communication, ADHD, behavioral disorders, psychocorrection.

Актуальність дослідження. У сучасних освітніх та психотерапевтичних практиках спостерігається зростання інтересу до інноваційних методів підтримки дітей та підлітків з особливими освітніми потребами, зокрема з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю. Традиційні педагогічні підходи часто виявляються недостатніми для формування адаптивної поведінки, розвитку саморегуляції, комунікативних навичок та емоційного самовираження в цієї категорії осіб. У зв'язку з цим зростає значення арт-терапевтичних засобів та інтерактивних медіатехнологій, які сприяють глибшому емоційному залученню, активізації творчого потенціалу та формуванню позитивного досвіду соціальної взаємодії. Комбінація творчих і цифрових інструментів відкриває нові можливості для інтегрованої корекційно-розвивальної роботи.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Використання арт- та медіатехнологій як корекційно-розвивальних засобів подолання десоціалізації, деатаптації дітей з особливими освітніми потребами досліджувалася як у

психологічному, так і педагогічному контекстах, і стала предметом наукового інтересу деяких вітчизняних та зарубіжних учених.

У вітчизняному науковому просторі істотний внесок у розробку арттерапевтичних підходів зробили О. Тарабрін, Н. Лавріненко, Л. Прокопенко, І. Єрмаков, які вивчали можливості мистецтва як засобу емоційного самовираження, зниження тривожності та стимуляції соціальної взаємодії. Серед педагогів і психологів, які досліджували вплив медіатехнологій на розвиток когнітивних і поведінкових навичок дітей з ООП, варто згадати І. Дмітрієву, Н. Квітку, С. Крутія, Т. Засєкіну, котрі аналізували ефективність використання цифрових освітніх ресурсів, ігор, візуальних і аудіоінтерактивів у корекційно-розвивальному процесі.

У зарубіжній науці важливі концептуальні засади було розроблено Р. Арнхаймом, М. Наумбург, Е. Крамер. Вчені обґрунтували значення візуального мислення й стали засновниками психодинамічного напряму в арттерапії. Дж. Рубін, С. Хоган, К. Маліч продовжили розвивати клінічне застосування мистецтва у роботі з дітьми, зосереджуючи увагу на діагностичному та терапевтичному потенціалі зображень.

У сфері медіаосвіти та цифрової терапії активно працювали Г. Дженкінс, Дже. П. Джі, Д. Бака, які досліджували ігрові середовища, цифрові симуляції та мультимедійні інструменти як засоби формування навичок саморегуляції, соціальної взаємодії й адаптивної поведінки у дітей з порушеннями розвитку.

Серед українських дослідників варто згадати Л. Ставицьку, яка вивчала ефективність театралізованих методів у розвитку соціальної взаємодії та комунікативної компетентності у дітей з труднощами поведінки (Ставицька, 2016). Її дослідження довели, що залучення до рольової гри та імпровізації сприяє формуванню навичок контролю емоцій, дотриманню соціальних норм та емпатії.

У своїх працях М. Кононко порушує питання емоційної дезадаптації в умовах дошкільної інклюзії та визначає важливість створення багатосенсорного середовища для саморегуляції поведінки, включно з арт-методами (Кононко, 2019). На цьому тлі Н. Софій акцентує увагу на необхідності підготовки

педагогів до використання креативних методів у роботі з дітьми з порушеннями уваги та самоконтролю в інклюзивному класі, підкреслюючи ефективність технологій, орієнтованих на активне залучення й рефлексію (Софій, 2020).

У міжнародному контексті значущими є роботи A. Holmes, D. Kim-Spoon. Вчені розробили концепцію інтегрованої програми, що поєднує елементи наративної, театральної та візуальної терапії для формування адаптивної соціальної поведінки в дітей з нейророзвитковими порушеннями. Їхній підхід базується на усвідомленні дитиною власних думок, емоцій і впливу поведінки на інших (Holmes & Kim-Spoon, 2020).

Дослідження M. Ginsburg присвячено використанню цифрового сторітелінгу як засобу когнітивно-поведінкової терапії для дітей з поведінковими порушеннями (Ginsburg, 2018). У висновках автор засвідчує позитивну динаміку в розвитку саморефлексії та мовлення таких дітей. У працях A. Holmes, D. Kim-Spoon проаналізовано вплив віртуальних симуляцій та відеотренінгів на розвиток саморегуляції у підлітків з РДУГ (Holmes & Kim-Spoon, 2020). Вчені наголошують на значенні повторюваності, індивідуального темпу і відеозворотного зв'язку в корекції поведінки. В роботах B. Thomee акцентується увагу на потенціалі поєднання музикотерапії та медіатехнологій у підтримці дітей з РДУГ, стверджуючи, що така інтеграція підсилює емоційну виразність та внутрішню мотивацію до адаптивної поведінки.

У контексті вивчення впливу арттерапевтичних практик на формування адаптивної поведінки дітей з особливими освітніми потребами особливу увагу заслуговують дослідження J. Rickson і C. McFerran, в яких вчені зосередилися на застосуванні музичних і драматичних методів у шкільному середовищі (Rickson & McFerran, 2014). Дослідники проаналізували практичний досвід впровадження таких підходів для підтримки дітей з порушеннями поведінки та труднощами соціалізації, звернувши увагу на їхній позитивний вплив на емоційний стан, рівень самовираження та якість міжособистісної взаємодії учнів. У своїх висновках автори наголошують на важливості довготривалих, системно організованих програм, що інтегрують мистецькі засоби в освітній процес, а також підкреслили необхідність тісної співпраці з родинами дітей для

забезпечення стійкого терапевтичного ефекту та посилення адаптивного потенціалу дитини як у шкільному середовищі, так і поза його межами.

Отже, огляд наукових джерел засвідчує розмаїття підходів до психокорекції дезадаптивної поведінки у дітей з ООП. Попри велику кількість теоретичних і практичних напрацювань саме інтеграція арт- і медіатехнологій у форматі цілісної психолого-педагогічної підтримки таких дітей, у тому числі з РДУГ, залишається недостатньо дослідженою. Це відкриває перспективу для подальших емпіричних досліджень і розроблення комплексних міждисциплінарних методик.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення можливостей інтеграції арт-терапевтичних підходів і медіатехнологій у психокорекційній роботі з особами з особливими освітніми потребами, у тому числі з дітьми з РДУГ. Виходячи з сучасних наукових підходів до інклюзивної освіти, було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури, методичних рекомендацій, результатів емпіричних досліджень, а також проведено опитування фахівців (психологів, педагогів, арт-терапевтів), які безпосередньо працюють з такими дітьми.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять положення гуманістичної психології, теорії соціального навчання, конструктивістського підходу до розвитку особистості, а також принципи нейропсихології розвитку. У дослідженні застосовувались теоретичні методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення, зокрема, теоретичний аналіз наукових джерел (вітчизняних і зарубіжних праць у сфері психотерапії, інклюзії, нейропсихології), порівняльно-аналітичний метод – для зіставлення ефективності різних арт- і медіатехнологій.

Результати дослідження. У галузі спеціальної психології і педагогіки в Україні та світі зростає потреба у впровадженні психокорекційних інновацій, які враховують індивідуальні потреби дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ). Одним із найперспективніших напрямів у цій сфері є застосування арт-терапевтичних методів у поєднанні з інтерактивними медіатехнологіями, що дає змогу

створити адаптивне середовище для формування стійких моделей поведінки, розвитку емоційної регуляції та соціальної взаємодії. Деякі такі дослідження присвячено використанню в роботі з такими дітьми технік малювання, казкотерапії, ігрових програм, відеотренінгів і театралізованих методів, що позитивно впливає на розвиток саморегуляції, зниження імпульсивності та стимулює мотивацію до адаптивної поведінки.

У сучасній психолого-педагогічній науці арт- та медіатехнології розглядаються як ефективні інструменти психокорекційного впливу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю. Численні дослідження, як українських, так і зарубіжних авторів, підтверджують, що поєднання художньо-творчих методів із можливостями цифрових технологій відкриває нові можливості для підтримки емоційного розвитку, когнітивної активності та соціальної адаптації дітей, які мають труднощі з саморегуляцією, імпульсивністю та навчальною мотивацією.

Питання психокорекційного потенціалу арт- і медіатехнологій у роботі з дітьмиз ООП, у тому числі з РДУГ, досліджуються у працях таких українських науковців, як І. Звєрєва, Н. Гавриш, О. Безкот, І. Єрмаков, а також зарубіжних – L. Malchiodi, S. Hinshaw, M. Zentall, A. Barkley, G. Reid. Вчені вказують, що традиційні методи роботи часто не відповідають індивідуальним особливостям дітей з ООП, зокрема РДУГ, тому інноваційні підходи, які залучають невербальні канали комунікації (мистецтво, образ, звук, відео, гру), мають вищу ефективність.

Зокрема, Cathy A. Malchiodi у своїх роботах підкреслює значення арт-терапії як способу «безмовного висловлювання» для дітей з поведінковими порушеннями (Malchiodi, 2015). Вчена доводить, що художня діяльність, яка не потребує вербального самовираження, дає змогу дитині відрегулювати складні емоції, опрацювати фрустрацію та знизити тривожність. Водночас українська дослідниця Н. Гавриш стверджує, що застосування арт-засобів (малювання, ліплення, колажування) у закладах інклюзивної освіти забезпечує розвиток самоконтролю, розширює емоційно-смислову сферу дитини та покращує її здатність до взаємодії з іншими (Гавриш, 2020).

Дослідження S. Hinshaw, присвячені психосоціальним втручанням у дітей з РДУГ, підтверджують те, що розвиток емоційного інтелекту є критичним фактором успішної адаптації таких дітей. Автор наголошує, що діти з РДУГ мають низький рівень розпізнавання емоцій, слабку емпатійну відповідь і труднощі в регуляції афективних станів. S. Hinshaw зазначає, що використання арт-терапевтичних підходів (наприклад, рольової гри, емоційної скульптури, роботи з кольором) дає змогу поступово формувати здатність до емоційної ідентифікації та контролю (Hinshaw, 2011). Підтвердженням цьому є й результати дослідження української психологині O. Bezkot, яка вивчала вплив художньої діяльності на розвиток емоційного інтелекту в молодших школярів з особливими потребами. В її експериментальній програмі спостерігалося підвищення здатності до вираження емоцій, розуміння емоцій інших та покращення поведінкової регуляції (Bezkot, 2018).

Медіатехнологія – окрема потужна сфера психокорекційної роботи. У дослідженнях G. Reid зазначається, що використання цифрових інструментів (освітні ігри, програми з біозворотним зв’язком, відеотренінги, мобільні додатки) дає змогу створити високоінтерактивне середовище, яке стимулює когнітивну активність, тренує увагу, покращує навички самоконтролю та розвиває навички планування дій (Reid, 2016). Аналогічні результати знаходимо в працях І. Єрмакова. Вчений досліджував вплив мультимедійних технологій на навчальну мотивацію дітей з ООП. Згідно з його висновками, візуалізація інформації, чітка структура і зворотний зв’язок є ключовими факторами, які утримують увагу дітей із дефіцитом концентрації.

Щодо мотивації до навчання цікавими видаються результати досліджень A. Barkley. Результати експерименту демонструють, що інтерактивні платформи, які вміщують елементи гри, дають можливість перетворити навчальний процес на цікаву взаємодію, яка значно знижує рівень опору до завдань та підвищує готовність дитини до включення в освітній процес. Водночас вчений наголошує, що успішність такого підходу значною мірою залежить від диференціації змісту завдань і відповідності матеріалу рівню

розвитку дитини, що підкреслює важливість індивідуалізованого підходу (Barkley, 2012).

Цікаві дані досліджень, проведених в межах скандинавського проєкту «Koolit», знаходимо в працях P. Hakkarainen, I. Bráten, H. Oksanen. Вчені доводять позитивний вплив інтегрованого підходу (арт + медіа) на рівень соціалізації та шкільної адаптації учнів із особливими освітніми потребами, у тому числі з РДУГ (Hakkarainen, Bráten & Oksanen, 2021).

Як стверджують українські вчені, одним із найпоширеніших інструментів у роботі з дітьми з ООП є малювання, яке виконує не лише естетичну чи розважальну функцію, а й слугує засобом емоційної стабілізації, регуляції імпульсивних проявів і розвитку здатності до самовираження. Як зазначає А. Славіна, образотворча діяльність дає змогу знизити напруження нервової системи у дітей з підвищеною збудливістю, сприяє розвитку дрібної моторики, що безпосередньо пов’язано з функціонуванням виконавчих функцій. Окрім цього, процес малювання передбачає концентрацію уваги на завданні, дотримання певної послідовності дій, вибір кольору, форми, що мобілізує когнітивні ресурси дитини та формує навички внутрішнього контролю (Славіна, 2020).

У дослідженнях Н. Дяченко підкреслюється значення арт-методів для дітей із сенсорними і поведінковими порушеннями, де малювання використовується як посередник у діалозі між дитиною та фахівцем, що дає змогу опосередковано модифікувати дезадаптивні реакції.

Інші вчені дієвим засобом в контексті психотерапевтичної технології визначають казкотерапію, яка має глибоке потенційне значення для формування адаптивної поведінки в умовах інклюзивного освітнього середовища (К. Levina, І. Столяренко, О. Чебикін, Н. Ушакова). Дослідники стверджують, що вивчення сюжетів казок, моделювання ситуацій з моральною проблематикою та активне залучення дитини до процесу інтерпретації дає змогу опосередковано засвоювати соціальні ролі, емоції та моделі вирішення конфліктів (Levina, 2021). Так, у роботах О. Чебикіна доведено, що казкові сюжети дають змогу дітям з особливими потребами побачити власну поведінку

зі сторони, переосмислити наслідки імпульсивних дій та навчитися альтернативним стратегіям реагування. Через ідентифікацію з позитивними персонажами дитина проєктує на себе бажані якості (терпіння, доброзичливість, витримку), а через обговорення проблемних сюжетів тренує здатність до морального аналізу ситуації. У цьому контексті дослідницька група І. Столяренко у своїх експериментах довела, що інтеграція казкотерапії в програму психокорекції для дітей з РДУГ сприяє підвищенню рівня соціальної адаптації та зниженню агресивних реакцій (Столяренко, 2018).

У психотерапії вагома роль надається застосуванню інтерактивних ігор, особливо створених на цифровій основі, що має значний потенціал для тренування виконавчих функцій, зокрема довільної уваги, короткотривалої пам’яті та навичок планування дій. У дослідженні K. Levina підкреслюється, що застосування спеціалізованих ігор із послідовною структурою завдань (наприклад, ігри на логічне мислення, запам’ятовування, реакцію) стимулює мозкову активність у дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки, зокрема РДУГ, сприяє покращенню концентрації, розвитку здатності до затримки імпульсів та контролю дій. Авторка підкреслює, що важливою умовою ефективності таких ігор є поєднання ігрового елементу з чітко структурованим зворотним зв’язком, що дає змогу дитині розуміти, які дії були успішними, а які потребують корекції (Levina, 2021). Тотожної думки Н. Ушакова, вчена довела, що ігрова діяльність у форматі мобільних додатків із тренувальними завданнями позитивно впливає на формування стійких когнітивних стратегій і підвищує інтерес до навчальної активності.

Зарубіжні вчені акцентують увагу на ефективності мультимедійного зворотного зв’язку, зокрема відеотренінгів, як інструменту розвитку самоспостереження, усвідомлення власної поведінки та формування соціальних навичок у дітей з порушеннями поведінки та уваги. Дослідження в цьому напрямі провадили, зокрема, A. Dowrick, який обґрунтував концепцію позитивного відеомоделювання як засобу підвищення самоефективності, R. Buggey – досліджував вплив відеомоделювання і відеозворотного зв’язку на поведінкову саморегуляцію дітей з розладами спектра аутизму та синдромом

дефіциту уваги з гіперактивністю. Значний внесок у дослідження мультимедійних методів розвитку соціальних навичок також зробили L. Delano, T. Cihak, які аналізували ефективність відеоінтервенцій у контексті спеціальної освіти. Праці вчених підтверджують доцільність використання візуального самоспостереження як засобу активізації внутрішніх ресурсів дитини, покращення розуміння соціальних ситуацій та формування відповідних моделей поведінки.

У дослідженнях українських вчених, зокрема Т. Вербицької, продемонстровано, що застосування елементів відеотренінгу у роботі з дітьми з РДУГ сприяє формуванню в них здатності до самоаналізу, зменшення кількості імпульсивних соціально неприйнятних реакцій та покращення якості взаємодії з однолітками. Авторка свідчить, що аналіз відеоматеріалу спонукає до рефлексії, що є базовим компонентом формування саморегуляції в дітей з ООП (Вербицька, 2022).

Питання індивідуалізації підходу у психокорекційній роботі з дітьми з ООП розглядається у працях І. Звєрєвої, M. Zentall. Вчені стверджують, що універсальні методики не завжди досягають поставленої мети, натомість ефективними є ті, що враховують емоційний профіль дитини, особливості її сенсорного сприйняття, інтереси та рівень соціального розвитку (Звєрєва, 2021). З точки зору вченої, арт- і медіатехнології особливо сприятливі для адаптації до освітнього середовища, коли дитина має можливість самостійно обирати темп, стиль виконання завдань, форму вираження думок і почуттів. У цьому контексті важливо також створення безпечного психологічного простору – атмосфери без оцінювання, тиску та порівняння, де дитина може вільно діяти, досліджувати, творити. В дослідженнях M. Zentall доведено, що участь батьків у спільній творчій діяльності з дітьми з РДУГ значно покращує результати корекції: зменшується кількість конфліктів, підвищується рівень емоційного контакту, зміцнюються навички співпраці.

Прибічники інтегрованого підходу свідчать, що поєднання арт- та медіатехнологій посилює інклюзивність освітнього процесу та підвищує адаптаційні ресурси дитини. У цьому контексті дослідження O. Tatar засвідчує,

що діти, які проходили програми з використанням інтерактивних казок, медіаігрових методів і театралізованих виступів, демонстрували покращення у сфері адаптивної поведінки, зниження рівня емоційної збудливості та покращення соціальної залученості в класному колективі (Татар, 2022). Наукове підтвердження ефективності такого підходу представлено також у міждисциплінарних дослідженнях фінського освітнього проекту «Koolit», де впроваджувались програми з арт- та медіапідтримкою в інклюзивних класах. За даними звіту (Hakkarainen et al., 2021), рівень успішної соціальної адаптації в учнів із РДУГ після участі в інтегрованій програмі зріс на 38% порівняно з контрольною групою.

Отже, у результаті проведеного аналізу з'ясовано, що арт-терапевтичні засоби (малювання, казкотерапія, музикотерапія, медіатеатротерапія) позитивно впливають на емоційний стан дітей з ООП, сприяють зниженню рівня тривожності, підвищенню концентрації уваги, розвитку уяви, емпатії та навичок соціальної взаємодії. Зокрема, використання медіатехнологій у роботі з дітьми з РДУГ дає змогу опосередковано моделювати бажані поведінкові стратегії через героїв, що викликають позитивну ідентифікацію. Арт-терапія допомагає зменшити гіперактивність і стабілізувати ритм діяльності, а театротерапія – розвивати навички співпраці, дотримання ролей та інструкцій.

Водночас інтерактивні медіатехнології, включно з навчальними іграми, мультимедійними презентаціями, мобільними додатками та програмами з біозворотним зв'язком, відкривають нові можливості для розвитку уваги, самоконтролю та когнітивної сфери в дітей з РДУГ. Наприклад, використання цифрових тренажерів для тренування виконавчих функцій (планування, черговості дій, утримання уваги) демонструє значну ефективність, особливо в контексті індивідуалізованого підходу. Мультимедійні ресурси стимулюють зорово-просторове сприймання, дають змогу структурувати матеріал, зробити навчання більш захопливим і динамічним, що особливо важливо у роботі з дітьми, в яких швидко втрачається інтерес.

Водночас комбіноване застосування арт- та медіаінструментів сприяє підвищенню ефективності психокорекційної роботи, оскільки забезпечує

комплексний вплив на емоційну сферу, поведінкові патерни та когнітивні функції одночасно. Втім, важливо адаптувати методики з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, таких, як рівень розвитку, характер порушень, мотиваційний профіль та чутливість до сенсорних стимулів.

Отже, на підставі аналізу наукових досліджень можна констатувати, що використання арт- та медіатехнологій у психокорекційній роботі з дітьми з РДУГ та іншими особливими освітніми потребами володіє значним потенціалом для корекції емоційної сфери, стимуляції когнітивних процесів та засвоєння адаптивних патернів поведінки. Водночас застосування зазначених технологій сприяє розвитку емоційного інтелекту, підвищенню рівня саморегуляції, покращенню комунікативних навичок і мотивації до навчання. Висока ефективність досягається за умови індивідуалізації підходу, створення безпечного творчого середовища та активного залучення родини до психотерапевтичного процесу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Сукупний аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень дає змогу констатувати, що інтеграція арт-терапевтичного простору з сучасними медіатехнологіями створює сприятливі умови для розвитку адаптивної поведінки у дітей з ООП, у тому числі з РДУГ. Зокрема, відзначається підвищення мотивації до участі в психокорекційних заняттях, зниження рівня емоційного напруження, стабілізація поведінкових реакцій, формування позитивної самооцінки та посилення соціальної взаємодії. Ефективність зазначених підходів значною мірою залежить від професійного рівня підготовки фахівців, індивідуалізації методик відповідно до особливостей дитини, а також активної участі родини у психокорекційному процесі.

У перспективі подальших досліджень науковий пошук зосереджуватиметься на аналізі стандартизованих програм, які інтегрують арт- та медіаінструменти у практику психологічного супроводу та психотерапії. Особливу увагу буде приділено підготовці фахівців до роботи в міждисциплінарному форматі, що передбачає поєднання знань у галузях психології, педагогіки, мистецтва та цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицька, Т.П. (2022). Мультимедійний відеотренінг як засіб розвитку соціальних навичок у дітей з РДУГ. *Журнал психологічних інтервенцій*, *10*(2), 41–52.

2. Гавриш, Н.В. (2020). Арт-терапевтичні технології у розвитку емоційної сфери дошкільників з ООП. *Інклюзивна освіта: теорія і практика*, *2*(1), 33–39.

3. Звєрєва, І.Д. (2021). Індивідуалізація психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. *Педагогічний альманах*, *3*, 91–97.

4. Кононко, М.Л. (2019). Особливості емоційного розвитку дітей з порушеннями поведінки в умовах інклюзивної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, *4*, 63–70.

5. Крутій, С.Л. (2020). Партнерська взаємодія з батьками в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Дошкільна освіта*, *1*(2), 27–32.

6. Славіна, А.В. (2020). Малювання як засіб емоційної саморегуляції у дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. *Сучасна психологія*, *2*(1), 17–25.

7. Ставицька, Л.В. (2016). Театральна діяльність як чинник соціалізації дітей із поведінковими порушеннями. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*, *3*, 43–49.

8. Софій, Н.З. (2020). Підготовка педагогів до використання креативних технологій у роботі з дітьми з ООП. *Інклюзивна освіта: виклики і перспективи*, *2*, 112–118.

9. Столяренко, І.М. (2018). Казкотерапія у формуванні адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами. *Вісник психологічних досліджень*, *11*(2), 59–66.

10. Татар, О.В. (2022). Комплексне застосування арт- та медіазасобів в інклюзивній освіті. *Український науковий журнал психології та освіти*, *1*(4), 88–95.

11. Barkley, R.A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Guilford Press.

12. Bezkot, O. (2018). Art therapy as a method of emotional intelligence development in children with special needs. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, *6*(3), 45–53.

13. Barkley, R.A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Guilford Press.

14. Ginsburg, M.J. (2018). Digital storytelling and behavior modification: Therapeutic engagement for children with behavioral difficulties. *Journal of Creativity in Mental Health*, *13*(2), 212–226. https://doi.org/10.1080/15401383.2018.1425942

15. Dyachenko, N. (2019). The influence of drawing on self-regulation in children with ADHD. *Psychological Journal*, *4*(2), 112–118.

16. Hakkarainen, P., Bráten, I., & Oksanen, H. (2021). Integrating art and media education in inclusive classrooms: Evidence from the Koolit project. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *65*(4), 527–543. https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1859483

17. Hinshaw, S. P. (2011). *The ADHD explosion: Myths, medication, money, and today's push for performance*. Oxford University Press.

18. Holmes, A. J., & Kim-Spoon, D. (2020). The development of self-regulation in adolescence: Integrative insights from behavior, brain, and society. *Current Directions in Psychological Science*, *29*(6), 575–582. https://doi.org/10.1177/0963721420969402

19. Levina, K. (2021). Cognitive development games for children with ADHD: Implementation and outcomes. *Journal of Digital Learning and Education*, *9*(1), 26–35.

20. Malchiodi, C. A. (2015). *Creative interventions with traumatized children* (2nd ed.). Guilford Press.

21. Malchiodi, C. A. (2020). *Trauma and expressive arts therapy: Brain, body, and imagination in the healing process*. Guilford Press.

22. Reid, G. (2016). *Dyslexia and inclusion: Classroom approaches for assessment, teaching and learning*. Routledge.

23. Rickson, J., & McFerran, K. (2014). *Music therapy with children and adolescents in schools: Working with children, adolescents and their families*. Jessica Kingsley Publishers.

24. Thomee, B. (2017). The effect of music-based interventions and digital media on emotional regulation in children with emotional instability. *Nordic Journal of Music Therapy*, *26*(4), 312–328. https://doi.org/10.1080/08098131.2016.1271994

REFERENCES

1. Verbytska, T.P. (2022). Multymediinyi videotreninh yak zasib rozvytku sotsialnykh navychok u ditei z RDUH. *Zhurnal psykholohichnykh interventsii, 10(2)*, 41–52. [in Ukrainian].

2. Havrysh, N.V. (2020). Art-terapevtychni tekhnolohii u rozvytku emotsiinoi sfery doshkilnykiv z OOP. *Inkliuzyvna osvita: teoriia i praktyka, 2(1)*, 33–39. [in Ukrainian]

3. Zvierieva, I.D. (2021). Indyvidualizatsiia psykholoho-pedahohichnoi pidtrymky ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. *Pedahohichnyi almanakh, 3*, 91–97. [in Ukrainian].

4. Kononko, M.L. (2019). Osoblyvosti emotsiinoho rozvytku ditei z porushenniamy povedinky v umovakh inkliuzyvnoi osvity. *Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly, 4*, 63–70. [in Ukrainian].

5. Krutii, S.L. (2020). Partnerska vzaiemodiia z batkamy v umovakh inkliuzyvnoho osvitnoho seredovyshcha. *Doshkilna osvita, 1(2)*, 27–32. [in Ukrainian].

6. Slavina, A.V. (2020). Maliuvannia yak zasib emotsiinoi samorehuliatsii u ditei iz syndromom defitsytu uvahy ta hiperaktyvnosti. *Suchasna psykholohiia, 2(1)*, 17–25. [in Ukrainian].

7. Stavytska, L.V. (2016). Teatralna diialnist yak chynnyk sotsializatsii ditei iz povedinkovymy porushenniamy. *Sotsialna pedahohika: teoriia i praktyka, 3*, 43–49. [in Ukrainian].

8. Sofii, N.Z. (2020). Pidhotovka pedahohiv do vykorystannia kreatyvnykh tekhnolohii u roboti z ditmy z OOP. *Inkliuzyvna osvita: vyklyky i perspektyvy, 2*, 112–118. [in Ukrainian].

9. Stoliarenko, I.M. (2018). Kazkoterapiia u formuvanni adaptyvnoi povedinky ditei molodshoho shkilnoho viku z osoblyvymy potrebamy. *Visnyk psykholohichnykh doslidzhen, 11(2)*, 59–66. [in Ukrainian].

10. Tatar, O.V. (2022). Kompleksne zastosuvannia art- ta mediazasobiv v inkliuzyvnii osviti. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal psykholohii ta osvity, 1(4)*, 88–95. [in Ukrainian].

11. Barkley, R.A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Guilford Press. [in English].

12. Bezkot, O. (2018). Art therapy as a method of emotional intelligence development in children with special needs. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, *6*(3), 45–53. [in English].

13. Barkley, R.A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Guilford Press. [in English].

14. Ginsburg, M.J. (2018). Digital storytelling and behavior modification: Therapeutic engagement for children with behavioral difficulties. *Journal of Creativity in Mental Health*, *13*(2), 212–226. https://doi.org/10.1080/15401383.2018.1425942 [in English].

15. Dyachenko, N. (2019). The influence of drawing on self-regulation in children with ADHD. *Psychological Journal*, *4*(2), 112–118. [in English].

16. Hakkarainen, P., Bráten, I., & Oksanen, H. (2021). Integrating art and media education in inclusive classrooms: Evidence from the Koolit project. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *65*(4), 527–543. https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1859483 [in English].

17. Hinshaw, S.P. (2011). *The ADHD explosion: Myths, medication, money, and today's push for performance*. Oxford University Press. [in English].

18. Holmes, A.J., & Kim-Spoon, D. (2020). The development of self-regulation in adolescence: Integrative insights from behavior, brain, and society. *Current Directions in Psychological Science*, *29*(6), 575–582. https://doi.org/10.1177/0963721420969402 [in English].

19. Levina, K. (2021). Cognitive development games for children with ADHD: Implementation and outcomes. *Journal of Digital Learning and Education*, *9*(1), 26–35. [in English].

20. Malchiodi, C.A. (2015). *Creative interventions with traumatized children* (2nd ed.). Guilford Press. [in English].

21. Malchiodi, C.A. (2020). *Trauma and expressive arts therapy: Brain, body, and imagination in the healing process*. Guilford Press. [in English].

22. Reid, G. (2016). *Dyslexia and inclusion: Classroom approaches for assessment, teaching and learning*. Routledge. [in English].

23. Rickson, J., & McFerran, K. (2014). *Music therapy with children and adolescents in schools: Working with children, adolescents and their families*. Jessica Kingsley Publishers. [in English].

24. Thomee, B. (2017). The effect of music-based interventions and digital media on emotional regulation in children with emotional instability. *Nordic Journal of Music Therapy*, *26*(4), 312–328. https://doi.org/10.1080/08098131.2016.1271994 [in English].

УДК376+373.3/.5].043.2-056.2/.4:37.091.31

Оксана Таранченко,
доктор педагогічних наук
ukreditor@ukr.net
https://orcid:0000-0002-5908-3475

Oksana Taranchenko,
Doctor of Pedagogical Sciences

Алла Колупаєва,
член-кореспондент НАПН України,
доктор пелагогічних наук, професор
al-col@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-4610-5081

Alla Kolupayeva,
Corresponding member of the NAES of Ukraine,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,